

”En Herre, en tro, ett dop” – herdabrev om hur redan döpta bör upptas i kyrkan

Inledning

En del av vår kyrkas medlemmar har i årtal hävdats att alla som upptas i kyrkan i princip bör döpas. De har kritiserat Finlands ortodoxa kyrkas praxis enligt vilken personer döpta i ett annat kristet samfund i Treenighetens namn upptas i kyrkan genom myronsmörjelse. Förespråkarna för att alla bör upptas i kyrkan genom dop har också vidtagit praktiska åtgärder: dop har arrangerats i Grekland utan biskoparnas och prästerskapets vetskap, rentav för sådana som redan har upptagits i kyrkans gemenskap genom myronsmörjelse i Finland.

På senare tid har kritiken mot vår praxis intensifierats, och ett liknande fenomen kan observeras även på andra håll i den ortodoxa världen. Ett ofta framfört påstående är att dop utförda utanför kyrkan inte är giltiga. Ett annat påstående är att ett dop som inte utförs genom trefaldig nedsänkning inte är giltigt. Bakom kritiken ligger ofta en tendens att sätta större vikt vid vissa enskilda helgons tolkningar än vid biskoparna.

Kritiken väcker förvirring både bland församlingsmedlemmarna och dem som överväger att ansluta sig till kyrkan – saknar en betydande del av våra medlemmar ett riktigt dop? Med stor kärlek och faderlig ansvarskänsla för den andliga flock som Gud har anförtrott oss anser vi det nödvändigt att bemöta denna felaktiga undervisning som sprider sig inom vår kyrka.

Kyrkans mest auktoritativa tradition stöder inte upptagandet av kristna i den ortodoxa kyrkan genom omdop

Kyrkans synoder och deras auktoritet

Finlands ortodoxa kyrkas praxis att inte döpa kristna som ansluts till kyrkan är inte en lokal tradition eller en nyligen uppfunnet bruk. Vår praxis följer kyrkans synodala tradition, besluten från biskoparnas koncilier och synoder. Kyrkans synodala beslutsfattande syns redan i Bibeln, när apostlarna och de äldste i Jerusalem inspirerade av den Helige Ande ansåg det för gott att besluta att hedningarna som blivit kristna inte behöver omskäras. (Apg. 15)

Alla kyrkomöten är inte lika betydelsefulla. Lokala synoder gäller endast ett begränsat geografiskt område. De är i princip endast bindande för kristna inom de stift vars biskopar deltog i mötet. Även om kristna bör respektera besluten från lokala synoder, kan dessa kyrkomöten missta sig och har

ibland faktiskt gjort det. När ett kyrkomöte, ett koncilium, däremot har stöd från hela kyrkan, åtnjuter dess beslut ett särskilt, gudomligt beskydd. Därför är den högsta auktoriteten i kyrkan de ekumeniska kyrkomötena, koncilierna, som gäller hela kyrkan och som har sammankallats då kyrkans lära har varit hotad eller då vissa bruk i kyrkans liv har behövt tydliggöras eller regleras. Arvet från de sju ekumeniska kyrkomötena är en oersättlig grund för kyrkans väsen och liv. Utöver de ekumeniska kyrkomötena anses också sådana panortodoxa kyrkomöten vars beslut har godkänts av alla lokala kyrkor vara bindande för alla troende.¹ Inför beslut fattade av hela kyrkan får enskilda lokala synoder och till och med helgon ge vika. Eftersom det under kyrkans historia i viss mån har förekommit olika åsikter om sättet att uppta medlemmar i kyrkan, är de ekumeniska och panortodoxa kyrkomötena de säkraste vägvisarna för en rätt ståndpunkt i denna fråga.

Tidiga åsikter om upptagandet i kyrkan

Redan under de första århundradena förekom olika åsikter om sättet att upptas i kyrkan. Den första dopstriden ägde rum i mitten av 200-talet. Biskop Cyprianus av Karthago hävdade att det inte finns några sakrament utanför kyrkan och därför bör alla som upptas i kyrkan döpas.² Biskop Stefanus av Rom företrädde en annan uppfattning. Han sade sig vara trogen en äldre tradition än Cyprianus, enligt vilken de som redan döpts i den Treenige Gudens namn ska upptas i kyrkan genom handpåläggning (motsvarande myronsmörjelse).³ Det är anmärkningsvärt att även om de lokala synoderna ledda av Cyprianus (255–256) godkände hans dopuppfattning, förbjöd senare kyrkomöten i Karthago omdop av alla som döpts i Treenighetens namn.⁴ Detta trots att Cyprianus räknades som ett helgon och tvärtemot vad synoder som han lett hade beslutat.

En avvikande syn i frågan kan observeras också hos den helige Basileios den store, biskop av Caesarea i Kappadokien. Han visste att ”de gamla fäderna” hade ansett när det gällde grupper som på ett grundläggande sätt gått vilse i uppfattningen om Gud att också deras dop ska förkastas vid upptagande i kyrkan, men att schismatikernas och sekteristernas dop kunde godkännas. Hans egen åsikt var ändå att alla som döpts utanför kyrkan borde döpas vid upptagandet i kyrkan, eftersom schismatiker, genom att skilja sig från kyrkan, förlorat den Helige Andes nåd och därför inte längre ägde förmågan att förrätta dop. Men Basileios ansåg samtidigt att om den strikta doplinjen blev ett hinder för schismatikernas upptagande i kyrkan, kunde de i stället upptas i kyrkans gemenskap genom myronsmörjelse enligt principen *oikonomia* (ett undantag från en strikt linje till förmån för själens räddning).⁵

Kyrkomötet i Arles år 314, sammankallat av kejsar Konstantin, är också värt att uppmärksamma, eftersom det beslutade att de som blivit döpta i Treenighetens namn skulle upptas i kyrkan genom handpåläggning.⁶ Mötet var inte bara avgörande för lokalkyrkorna i de västra delarna av riket, utan även för att den doppraxis som Karthago hade företrätt inte längre gällde.⁷ Senare, under påverkan av den helige Augustinus, antogs i väst allmänt uppfattningen att schismatikens dop nog var giltiga men saknade frälsande verkan, om inte schismatikern anslöt sig till kyrkan. Eftersom schismatikens dop sågs som giltiga, kom omdopet av dem vid upptagande i kyrkan att uppfattas som en allvarlig synd.⁸

De ekumeniska och panortodoxa synodernas ståndpunkt om upptagande i kyrkan och hur den nådde oss

Inom fornkyrkan förekom alltså olika sätt att uppta medlemmar i kyrkan, men också en strävan till en enhetlig praxis. De viktigaste ställningstagandena under det första årtusendet finner vi från det andra ekumeniska kyrkomötet i Konstantinopel år 381 och det femte-sjätte ekumeniska kyrkomötet i Trullo år 692. Det första antog de ”gamla fädernas” syn som den helige Basileios hade nämnt, genom att dela upp dem som skulle upptas i kyrkan i två grupper: de som skulle döpas och de som skulle smörjas med myron. Trullo lade till bikten som ett tredje alternativ för att upptas i kyrkan.⁹

De ekumeniska kyrkomötenas ståndpunkt skiljer sig på ett anmärkningsvärt sätt från de heliga Cyprianus och Basileios uppfattningar, eftersom ståndpunkten förutsätter att det finns ett autentiskt dop även utanför kyrkan. Mötena utgår också från att det finns gradskillnader mellan grupperingarna utanför kyrkan: att fjärma sig från kyrkan betyder inte att all verkan från den Helige Ande nödvändigtvis upphör, eftersom Anden verkar olika i förhållande till graden av villfarelse bland dem som misstagit sig mindre och bland dem som på ett grundläggande sätt har förvrängt tron; de förstnämndas dop godkändes, men inte de sistnämndas.¹⁰ Kyrkomötena företräder inte synen att de olika sätten att upptas i kyrkan skulle basera sig på principen om *oikonomia*. Det att inte döpa förklaras inte med åberopande av pastorala skäl, utan ställningstagandet uttrycker en grundläggande princip tillämplig på alla som kommer från grupper utanför kyrkan. Den helige Basileios är faktiskt den enda teologen före 1700-talet som hänvisade till *oikonomia* för att godta dop som utförts utanför kyrkan.¹¹

De ekumeniska kyrkomötena har följts av senare synoder som antagits på ett panortodoxt plan. Exempelvis beslutade synoden i Konstantinopel 1484,

där alla fyra gamla patriarkat deltog, att romerska katoliker skulle upptas i kyrkan genom myronmörjelse.¹² Denna synodala uppfattning efterföljdes även av de mest betydande panortodoxa kyrkomötena under 1600-talet: kyrkomötet i Iași år 1642 samt synoden i Jerusalem år 1672. Dessa möten tillämpade den synodala traditionen för upptagande av schismatiker på protestanter: redan döpta skulle upptas genom myronmörjelse.¹³

Denna synodala tradition förklarar varför de ortodoxa lokalkyrkorna i vår tid inte har beslutat att döpa personer som redan en gång har döpts. För Finlands ortodoxa kyrkas del var patriark Jeremias II:s svar till Peter den stores fråga om hur man bör göra med protestantiska konvertiter avgörande. Med utgångspunkt från kyrkans vedertagna tradition fastslog patriarken att lutheraner och kalvinister skulle upptas i kyrkan genom myronsmörjelse. I enlighet med detta svar, som gavs år 1718, har protestanter som konverterat till den ryska kyrkan upptagits genom myronsmörjelse.¹⁴ Denna praxis ärvde inte bara Finlands ortodoxa kyrka, utan även andra kyrkor som följer den så kallade slaviska kyrkliga traditionen.

Avvikelser från den ekumeniska och panortodoxa traditionen

Synoderna i Moskva 1620 och Konstantinopel 1755

Trots att kyrkans synodala tradition i dopfrågan är tydlig, har det funnits perioder i historien då en eller flera lokalkyrkor har krävt att de som blivit döpta utanför kyrkan ska döpas på nytt vid upptagandet i kyrkan. Det är dock viktigt att notera att man även i dessa fall med tiden har återgått till kyrkans allmänna synodala tradition.

Den första betydande avvikelsen från den panortodoxa ståndpunkten skedde vid det lokala kyrkomötet i Moskva år 1620. Enligt mötets beslut skulle romerska katoliker upptas i kyrkan genom dop. Den bakomliggande orsaken till beslutet verkar ändå inte ha varit teologisk, utan politisk – de dåvarande spända relationerna mellan Ryssland och Polen. Eftersom mötets beslut var dåligt underbyggt i ljuset av kyrkans tro och tradition, återkallade synoden som samlades i Moskva 1666–1667 beslutet från det tidigare mötet. Det är värt att notera att patriarkerna av Antiokia och Alexandria spelade en central roll i det senare mötet, då just de med hänvisning till de ekumeniska kyrkomötenas beslut påpekade att romerska katoliker bör tas upp i kyrkan genom myronmörjelse.¹⁵ Vid detta möte var den ortodoxa världen väl företrädd.

En annan betydelsefull avvikelse från den synodala traditionen angående sättet att uppta redan döpta i kyrkan var Konstantinopels synod från år 1755. Patriark Kyrillos V av Konstantinopel undertecknade tillsammans med

patriarkerna av Jerusalem och Alexandria en förordning som fastslog att dop måste utföras genom trefaldig nedsänkning. Dop med begjutning i den Heliga Treenighetens namn ansåg de vara en meningslös tvagning och att därför alla som döpts med begjutning egentligen var odöpta. Vid upptagandet i kyrkan måste de alltså döpas.¹⁶ Även om teologiska argument för att förbjuda begjutningsdop fördes fram vid synoden, var huvudorsaken till denna förordning inte heller denna gång teologisk. Bakgrunden var den aggressiva mission som romerska katoliker bedrev inom Osmanska riket, vilket hade skärpt relationerna mellan kyrkorna och nu framkallade en motreaktion i form av förbudet mot begjutningsdop.¹⁷ Eftersom 1755 års förordning och dess ståndpunkt om dopet avvek från den tidigare traditionen och även var teologiskt ohållbar, vann den aldrig stöd i den ortodoxa världen. De patriarkat som undertecknade deklarationen ändrade senare sin ståndpunkt och har nu i nästan tvåhundra år upptagit redan är döpta i kyrkan genom smörjelse med myron.

Problemet med det absoluta kravet på nedsänkingsdop

Konstantinopels synod från 1755 hade rätt i att kyrkans kanoniska tradition föreskriver att dop ska utföras genom trefaldig nedsänkning.¹⁸ Men ända från början har dop utförts även på andra sätt inom kyrkan, särskilt i nödsituationer, och dessa dops giltighet har aldrig ifrågasatts. Exempelvis framhåller *De tolv apostlarnas lära (Didache)* från början av andra århundradet att om dop genom nedsänkning inte är möjligt ska det utföras genom att huvudet begjuts tre gånger med vatten.¹⁹ Och Cyprianus erkände trots sin strikta dopsyn giltigheten av dop som utförts genom bestänkande av vatten.²⁰

Argumentet utifrån nöddop när det gäller dop utanför kyrkan har kritiserats med påpekandet att dop genom begjutning eller bestänkande av vatten endast är tillåtet i nödsituationer. Eftersom begjutning ofta är det vanliga dopsättet utanför kyrkan menar kritikerna att det som är en eftergift i undantagsfall inte kan tillämpas generellt. Därför anser de att dop utförda av icke-ortodoxa inte är autentiska dop. Argumentet är problematiskt ur två perspektiv. För det första strider det mot de panortodoxa mötenas beslut. Mötena i Konstantinopel 1484, Iași 1642 och Jerusalem 1672 erkände schismatikernas dop, trots att begjutning vid den tiden blivit allt vanligare i väst.²¹ För det andra är argumentet ödesdigert för den ortodoxa kyrkans egen existens. I århundraden har nämligen dop utförts på annat sätt än genom fullständig nedsänkning i många ortodoxa lokalkyrkor. Även i Finland är dopfuntarna i många kyrkor så små att fullständig nedsänkning inte är möjlig. Om man vidhåller principen att endast dop genom trefaldig

nedsänkning är giltigt, med undantag för nödfall, skulle en stor del av den ortodoxa världen leva utan giltigt dop. Bland de odöpta skulle det finnas biskopar och präster, som i så fall inte skulle kunna förrätta giltiga sakrament. Därmed skulle de sakramentala livet i hela lokalkyrkor ifrågasättas.

Pedalions inflytelserika men problematiska ståndpunkt om dopet

Förutom Konstantinopels synod från 1755 har även den helige Nikodemos av Athos inflytelserika kanonkommentar *Pedalion* (1800) bidragit till avvikelsen från den synodala traditionen.²² Den är en viktig orsak till varför dop vid upptagandet i kyrkan är en så stark tradition på Athosberget. Enligt *Pedalion* är latinarnas dop endast en tvagning och inget autentiskt dop, eftersom det inte utförs genom trefaldig nedsänkning. Mer än dopets yttre form anför *Pedalion* dock ett ecklesiologiskt skäl. *Pedalion* anser nämligen att Cyprianus ståndpunkt om dopet representerar en sant ortodox dopteologi: utanför kyrkan finns inga sakrament, och således inget dop heller.²³

Pedalions ecklesiologiska argument väcker frågan om hur kyrkan har kunnat ta emot andra kristna genom myronmörjelse eller genom enbart bikt, om en gång Cyprianus representerar den ortodoxa uppfattningen om dopet. För att lösa detta problem harmoniserar *Pedalion* Cyprianus dopteologi med den panortodoxa uppfattningen om att det finns olika sätt att ta emot medlemmar i kyrkan genom att utgå från den helige Basileios uppfattning: när kristna från olika grupperingar upptogs i kyrkan på olika sätt enligt den synodala traditionen ska det ha handlat om en klok förvaltning av sakramenten (*oikonomia*). Att strikt följa regeln (*akribeia*) skulle däremot ha inneburit att alla döptes. *Pedalion* tolkar *oikonomia* som ett principiellt undantag från regeln, vilket ska ha berott på att schismatiker kunde ha skapat problem för kyrkan på grund av deras politiska maktställning och att deras icke-ortodoxa dop därför godkändes. När den politiska situationen sedan blivit gynnsammare för kyrkan, bör detta undantag inte längre gälla.²⁴

Pedalion underbygger sitt påstående om att Cyprianus dopsyn är bindande för kyrkan genom att hänvisa till att synoden i Trullo bekräftade den i sin andra kanon. Men denna kanon från Trullo bekräftade inte endast Cyprianus dopsyn utan även exempelvis de kanoner som antogs av kyrkomötet i Kartago år 419 och som erkänner schismatikers dop som giltiga.²⁵ När det gäller Cyprianus kanon understryker Trullo dessutom att det ska ha rört sig om en dopsyn som endast gällde för ett specifikt geografiskt område. Det är därför ingen slump att den kanon som uttrycker Cyprianus dopteologi inte

betraktades som bindande av de senare bysantinska kanonsamlingarna.²⁶ De mest kända och auktoritativa bysantinska kanonkommentatorerna, såsom Theodoros Balsamon, Ioannes Zonaras och Alexios Aristenos, betonade den lokala prägeln i Cyprianus doppraxis och ansåg att denna hade blivit upphävd.

Förespråkarna för omdop framställer den helige Nikodemos som en pålitlig vägledare i kyrkans kanoniska tradition på grund av hans helighet. Man bör ändå minnas att även helgon kan missta sig. De ekumeniska och panortodoxa kyrkomötena stödjer inte *Pedalions* syn på hur redan döpta ska upptas i kyrkan. Så har frågan också uppfattats i kyrkan genom historien. Forskningen på Nikodemos korrespondens har därtill visat att den ståndpunkt om upptagande i kyrkan som kom att ingå i *Pedalion* inte uttryckte hans personliga åsikt utan kan spåras till sekreteraren för Konstantinopels patriarkat, Dorotheos Voulismas, som ansvarade för utgivningen av verket.²⁷

Avslutningsvis

Som nämndes i det föregående följer numera den ortodoxa världen i stor utsträckning den synodala traditionens praxis gällande sättet att uppta redan döpta i kyrkan. Merparten lokalkyrkor upptar andra kristna i sin gemenskap genom myronsmörjelsens sakrament. Riktigheten i den finländska praxisen bekräftade även patriark Bartolomeos under sitt besök i Finland i september 2023, då han konstaterade att ”Finlands kyrka handlar kanoniskt korrekt i denna fråga genom att följa Konstantinopels moderkyrkas praxis.”²⁸

Att erkänna andra kristnas dop ogiltigförklarar inte uppfattningen – som tydligt uttalades senast vid den Stora och heliga synoden på Kreta år 2016 – att den ortodoxa kyrkan utgör trosbekännelsens ena, heliga, katolska och apostoliska kyrka.²⁹ Enligt ortodox förståelse grundar sig giltigheten i andra kristna samfunds dop på att de fortfarande har någon form av förbindelse med kyrkan och att de döper i Faderns, Sonens och den Helige Andes namn. Dop som förrättas av andra kristna är ”ortodoxa dop”, eftersom det inte finns något annat dop än det som Herren har anförtrott sin kyrka. Att förneka deras dop är att förneka den Helige Andes verk och kyrkans tradition.

Vi hoppas att denna översikt av skälen till vår praxis ska ha undanröjt onödiga farhågor om att vår kyrka skulle handla emot den ortodoxa traditionen genom att ta emot dem som döpts utanför kyrkan enbart genom myronsmörjelse. Vi har naturligtvis inte kunnat beakta alla argument och motargument som är möjliga. Vi vill dock påminna om att kanonerna är

tillämpningar av trons dogmer på kyrkans liv. På grund av deras natur har tillämpningen av dem uttryckligen anförtrotts kyrkans biskopar. Ingen lekman eller präst får ta makten i egna händer och medvetet agera mot kyrkans tradition och panortodoxa ordning. Redan ett biskopligt beslut bör vara tillräckligt för att säkerställa att de som önskar ansluta sig till vår kyrka eller redan är medlemmar inte döps om. Särskilt då beslutet är förenligt med vårt patriarkats och andra lokalkyrkors praxis.

Dem som trots att de redan är döpta är osäkra på om de borde upptas eller borde ha upptagits i kyrkan genom dop uppmuntrar vi att lita på kyrkan och dess tradition. Dem som redan har tagit emot ett andra dop eller arrangerat dop uppmanar vi att göra bättring. Sluta att sätta er upp mot biskoparna och kyrkans tradition! Delta i uppbyggandet av vår kyrka tillsammans med andra, splittra den inte.

Låt oss alla ta den helige Ignatios av Antiokias ord till ledstjärna:

”Liksom Herren aldrig själv eller genom apostlarna gjorde något utan Fadern som han är ett med, så skall ni inte heller göra något utan biskopen och presbytererna. Försök inte att få något att tyckas klokt som ni gör på egen hand, utan gör allting tillsammans: *en* bön, *en* åkallan, *ett* sinne, *ett* hopp i kärlek, i fläckfri glädje. Detta är Jesus Kristus som står över allting annat.”³⁰

Helsingfors–Kuopio–Uleåborg 15.11.2023

+ Leo, ärkebiskop av Helsingfors och hela Finland

+ Arseni, metropolit av Kuopio och Karelen

+ Elia, metropolit av Uleåborg

+ Sergei, biskop av Fredrikshamn

Kommentarer

¹ Ståndpunkten att panortodoxa antagna kyrkomöten är bindande för kyrkan uttrycktes senast i encyklikan (1.3) från Den stora och heliga synoden på Kreta 2016, där det konstateras att det utöver de ekumeniska kyrkomötena föreligger ett antal kyrkomöten med allmängiltig auktoritet. Till dem räknas till exempel kyrkomötena från åren 1484, 1642 och 1672.

² *Paikallissynodien kanonit*. Övers. Johannes Seppälä. Ortodoksisen kirjallisuuden julkaisuneuvosto 1983, 107–109.

³ John H. Ericson, "Reception of Non-Orthodox into the Orthodox Church." *Diakonia* 19:1–3 (1984/85), 68–70 (68–86).

⁴ Se t.ex. kanon 48 och 57 från kyrkomötet i Karthago år 419. *Paikallissynodien kanonit* 1983, 62, 68–69.

⁵ Se Basileios den store, kanon 1. (*Pyhien isien kanonit*. Övers. Johannes Seppälä. Ortodoksisen kirjallisuuden julkaisuneuvosto 1986, 39–41).

⁶ Se synoden i Arles, kanon 9.

⁷ Se André De Halleux, "Orthodoxie et catholicisme. Un seul baptême ?" *Revue théologique de Louvain*, 11:4 (1980), 437 (416–452).

⁸ För den helige Augustinus dopsyn, se t.ex. *De Baptismo Contra Donatistas Libri Septem* I:1–2. Den helige Johannes av Damaskos sammanfattar den patristiska uppfattningen om hur allvarligt omdöp är: "Såsom Herrens död inträffade en enda gång, bör man också döpa en enda gång, döpa enligt Herrens ord i Faderns och Sonens och den Helige Andes namn, och på så sätt lära sig att bekänna Fadern och Sonen och den Helige Ande. De som mottar ett nytt dop fastän de är döpta till Fadern, Sonen och den Helige Ande och har lärt känna gudomens ena natur i tre personer, de korsfäster Kristus på nytt, såsom den gudomliga aposteln säger: Dem, som en gång har blivit upplysta, osv. är det omöjligt att på nytt föra till omvändelse, eftersom de korsfäster Guds son en andra gång och gör honom till åtlöje." [Jfr Heb 6:4–6] (*Ortodoksisen uskon tarkka esitys* IV.9. Övers. Johannes Seppälä. Joensuu: Ortokirja 1989).

⁹ Konstantinopel I, kanon 7; Trullo, kanon 95. (*Ortodoksisen kirkon kanonit*. Övers. Antti Inkinen. Ortodoksisen kirjallisuuden julkaisuneuvosto 1980, 201, 428.) Det är anmärkningsvärt att kyrkomötet i Konstantinopel bland dem som skulle smörjas med myron räknade in sådana som arianerna, som förnekade Kristi fulla gudomlighet. Eunomianerna, som på ett radikalt sätt kritiserade Sonens gudomlighet, anvisades dock att ta emot dopet för att bli upptagna i kyrkan, eftersom de också hade ändrat på dopets yttre form: de brukade endast en nedsänkning och döpte inte i Treenighetens namn utan enbart i namn av Kristi död. Kyrkohistorikern Sozomenos har dokumenterat problemen med eunomianernas doppraxis. Se hans *Ecclesiastica Historia* VI:26.

¹⁰ Av de ortodoxa lokalkyrkorna har på senare tid Rysslands ortodoxa kyrka fäst uppmärksamhet vid de ekumeniska konciliernas tanke på en gradskillnad mellan olika grupperingar utanför kyrkan. I sin år 2000 publicerade *Grunderna för Ryska ortodoxa kyrkans attityd till heterodoxa* sägs följande: ”1.15. Den ortodoxa kyrkan lär med fädernas mun att frälsning endast kan uppnås i Kristi kyrka. Samtidigt har aldrig de samfund, som skiljt sig från den ortodoxa gemenskapen, ansetts helt sakna Guds nåd. Brytningen av den kyrkliga gemenskapen leder ofrånkomligen till bristfälligheter i det av nåd fyllda livet, men inte till att det går fullständigt förlorat i de åtskiljda samfunden. Detta förklarar praxisen att uppta personer från heterodoxa samfund inte enbart via dopets sakrament. Trots att enheten har brutits har en viss ofullständig gemenskap bevarats, vilket fungerar som en garanti för möjligheten att återvända till kyrkans enhet, till den katolska fullheten och enheten. 1.16. De åtskiljdas kyrkliga ställning är inte helt entydig. Den delade kristna världen har vissa drag som förenar den: Guds ord, tron på Jesus Kristus som människobliven Gud och Frälsare (1 Joh 1:1–2; 4:2, 9), och en uppriktig fromhet. 1.17. De olika sätten att uppta personer i kyrkan (genom dop, myronsmörjelse eller bikt) visar att den ortodoxa kyrkan förhåller sig på olika sätt till dem som kommer från andra trossamfund. Kriteriet är graden av hur tron, kyrkans struktur samt det kristna livets normer har bevarats. Att den ortodoxa kyrkan föreskriver olika sätt för upptagandet innebär inte att den skulle bedöma i vilken mån Guds nåd har bevarats eller blivit ofullständig bland de heterodoxa, utan anser att detta ankommer på Guds mysterium och domslut.” (<https://mospat.ru/ru/documents/177-osnovnye-printsipy-otnosheniya-k-inoslavnyu-russkoy-pravoslavnoy-tserkvi/>)

¹¹ Se Dorothea Wendebourg, “Taufe und Oikonomia. Zur Frage der Wiedertaufe in der Orthodoxen Kirche” i verket *Kirchengemeinschaft – Anspruch und Wirklichkeit: Festschrift für Georg Kretschmar zum 60. Geburtstag*. Red. W. D. Hauschild, C. Nicolaisen ja D. Wendebourg. Calwer Verlag: Stuttgart 1986, 101 (93–116).

Den helige Basileios anför ingen teoretisk grund för hur dop han anser vara ogiltiga ändå kan godkännas på basen av *oikonomia*. Det var först på 1700-1800 -talen som man inom den grekiska teologin utvecklade en teori om att kyrkan har makten att göra ett ogiltigt dop giltigt när personen i fråga ansluter sig till kyrkan. Modellen är problematisk då den är ett sentida påhitt och motsäger kyrkans synodala tradition, vilken till exempel ansåg det vara omöjligt att godkänna ogiltiga prästvigningar. När kyrkan tar emot en schismatisk präst utan att viga honom på nytt eller en döpt schismatiker utan omdop förutsätts att schismatikerna har giltigt ämbete och dop, vilka förskönas av den gudomliga nåden i kyrkans gemenskap. Kyrkan har ingen makt att göra ett ogiltigt sakrament giltigt. Ur teologiskt perspektiv omintetgör teorin om *oikonomia* dopets betydelse som grunden för det kristna livet när den hävdar att myronsmörjelsen ger den som upptas i kyrkan allt det som tillhör dopet. För debatten om *oikonomia*-teorin inom den ortodoxa kyrkan, se Grigore Dinu Moş: “Is ”Sacramental Oikonomia” a Coherent and Faithful Expression of Orthodox Ecclesiology and is it Useful for its Ecumenical Vocation? Reflections on some Theological Conceptions and Official Statements” i verket *Tradiția Canonică și Misiunea Bisericii*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană 2018, 74–100.

¹² Se Peter L'Huillier, "The Reception of Roman Catholics into Orthodoxy: Historical Variations and Norms." *St. Vladimir's Theological Quarterly* 24:2 (1980), 78 (75–82).

¹³ Kyrkomötet i Iași år 1642 godkände en bearbetad version av Petro Mohylas katekes, som förbjuder omdop av dem som blivit döpta i Treenighetens namn (Petro Mohylas ortodoxa trosbekännelse, moment 102). De som förespråkar omdop brukar påpeka att Mohylas katekes anser dopets yttre form vara trefaldig nedsänkning. Det är riktigt. Men katekesen fäster inget avseende vid en trefaldig nedsänkning när omdopet förkastas. Den konstaterar bara att man inte får döpa dem som redan blivit döpta med vatten i Treenighetens namn.

Synoden i Jerusalem år 1672 antog å sin sida patriark Dositheos bekännelse, där det konstateras att även om de irrlärliga har en bristfällig tro så har de ett fullkomligt dop. Därför fördömer bekännelsen strängt omdop. (Dositheos bekännelse, artikel 15). Eftersom bekännelsen kritiserar protestantiska uppfattningar är det troligt att hänvisningen till irrlärliga gäller just dem.

Vissa har försökt att förklara bekännelsens skrivning på ett annat sätt, nämligen genom att påstå att grekiskan skulle medge en tolkning enligt vilken Dositheos avsikt var att förkasta omdop av sådana irrlärliga som upptagits i kyrkan genom dop men med en bristfällig tro, eftersom deras tro stärks som medlemmar i kyrkan. Tolkningen är osannolik av fyra skäl: 1) Om Dositheos avsikt hade varit att förkasta uppfattningen att en bristfällig tro kan göra dopet ogiltigt, varför nämner bekännelsen uttryckligen dem som ansluts till kyrkan från olika irrlärlor? Också de som döpts som spädbarn får sin tro stärkt med tiden. 2) Den alternativa tolkningen gör inte grekiskan rättvisa. Den grekiska texten talar om att kyrkan (som bäst) tar emot irrlärliga, som redan blivit döpta med en bristfällig tro. 3) Myronsmörjelsen var på den tiden det huvudsakliga sättet för upptagande i kyrkan. 4) Det framgår av patriark Dositheos övriga skrifter att han ansåg Cyprianus ståndpunkt att alla som ansluts till kyrkan bör döpas vara felaktig. Se *Ιστορία περί των εν Ιεροσολύμοις Πατριαρχουσάντων: διηρημένη εν δώδεκα βιβλίοις* I.16:1.

¹⁴ Brevet som patriark Jeremia av Konstantinopel sände till Peter I har översatts i sin helhet i *Ryska rikets fullständiga lagsamling* (omfattande åren 1713–1719), artikel 3225. Se *Полное собрание законов Российской империи 1830, Т. 5: 1713–1719: [№ 2620-3479]*, 586.

¹⁵ Собор, бывший в Москве при патриархе Филарете, в 1620 году, и его определения // Правосл. собеседник. 1864. Ч. 1, 173–174.

¹⁶ Se Wendebourg 1986, 107.

¹⁷ Synodens alla påståenden om begjutningsdopens ogiltighet hade vederlagts redan tidigare, till exempel i den redogörelse som Georgios Koresios skrev till Konstantinopels patriark på 1600-talet. Enligt honom bör dopet företrädesvis förrättas genom nedsänkning och av en präst, men ett begjutningsdop är likvärdigt ett nedsänkingsdop till sin kraft och verkan fastän det till sin yttre form avviker från De apostoliska kanonernas anvisade form och i det avseendet är ett "ekonomiskt dop". Koresios underbyggde sin ståndpunkt genom att hänvisa till exempel ur kyrkans historia, även till dopet av 3000 människor på den första pingsten, vilket inte kan ha skett genom nedsänkning.

Den historiska forskningen har därtill med stor noggrannhet kunnat påvisa de händelser som utgjorde bakgrunden till beslutet från synoden 1755.

År 1750 hade vissa romerska katoliker från Pera i Konstantinopel bett om att få bli upptagna i den ortodoxa kyrkan. På den tiden, efter synoden i Konstantinopel år 1484, var seden att ansluta katoliker till kyrkan genom smörjelse med myron. De tillfrågade prästerna valde ändå att inte fästa något avseende vid detta beslut och sände en skrivelse i frågan till Konstantinopels patriark Kyrillos V, som å sin sida svarade men en skriftlig instruktion som förkastade giltigheten i katolikernas dop, eftersom deras doprit saknade en trefaldig nedsänkning. Han förordade därför att de skulle döpas på nytt. Som en följd av instruktionen uppstod i Konstantinopel genast två läger med skilda ståndpunkter i frågan. Det högre prästerskapet och andra lärda motsatte sig omdop, medan folket och handelsmännen ivrigt understödde det. Tvisten nådde sin kulmen med en förordning av Kyrillos V åren 1755–1756, som konstaterade att latinare (och armenier) är odöpta och därför måste döpas. Till saken hör att det ekumeniska patriarkatets metropoliter några månader före Kyrillos V:s beslut hade avfattat en skild förordning som försvarade giltigheten i det latinska dopet. Båda förordningarna har redigerats och utgivits av Margaritos Konstantinidis: "Δύο ἐκκλησιαστικά ἔγγραφα περὶ τοῦ ἀναβαπτισμοῦ τῶν δυτικῶν". *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος* 7. 1911, 226–238. Se även T. Π. Θέμελης (red.), "Περὶ ἀναβαπτισμοῦ, Γεωργίου Κορεσίου, Εἰ χρὴ τὸν αἰρετικὸν ἀναβαπτίζεσθαι ἐρωθηθεὶς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως", *Νέα Σιών* 6:9 (1901), 119–120 (115–121); Vassa Kountouma, "Concilium Constantinopolitanum" i verket *Conciliorum Oecumenicorum Generaliumque Decreta. Editio Critica*. Turnhout: Brepolis 2016, 347.

¹⁸ Se kyrkomötet i Trullo, kanon 95.

¹⁹ "Om du inte har någotdera [rinnande eller annat vatten, kallt eller varmt vatten], gjut då vatten tre gånger över huvudet i Faderns och Sonens och den heliga Andens namn (*Didache* 7:3). *De apostoliska fäderna*. Inledning, översättning och förklaringar av Olof Andrén och Per Beskow. Stockholm: Verbum, 1992.

²⁰ I brevet där han tar ställning till giltigheten i nöddop genom bestänkning av vatten skriver den helige Cyprianus att ett bestänkningsdop är till sin giltighet och verkan identisk med nedsänkingsdop. Han anser att ett sådant dop har en säker grund i avsnitt ur Gamla testamentet som innehåller profetior om eller förebilder till dopet (Hes 36:25–26; 4 Mos 8:5–7; 19:9). Se *Epistola* 75:12.

²¹ Numera räknar man med att begjutningsdopet hade ersatt nedsänkingsdopet som det huvudsakliga dopsättet under senmedeltiden i väst. Patriark Dositheos, som förhöll sig mycket kritiskt till andra dop än nedsänkingsdop, hävdade att de ortodoxa redan under kyrkomötet i Firenze (1439) skulle ha sagt till de romersk-katolska deltagarna att de riskerar sin ställning som döpta eftersom de hade övergett nedsänkingsdopet. Se *H Ιστορία περί των εν Ιεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, διηρημενη εν δώδεκα βιβλίοις* VI.3:6. Dositheos påstående har inte kunnat verifieras. Det är ändå anmärkningsvärt att frågan om dopets yttre form inte utgjorde ett hinder för gemenskapen mellan kyrkorna under kyrkomötet i Firenze. Inte heller Dositheos ansåg att katolikerna borde döpas om fastän han hyste åsikten att begjutningsdopet väckte frågan om de överhuvudtaget var döpta.

²² *Pedalions* höga anseende på Athos förklaras av att den helige Nikodemos är ett av Athosbergets egna helgon.

²³ *Pedalion*, förklaring av den apostoliska kanon 47. Av de auktoritativa utläggarna av kanonerna konstaterar Zonaras i sin förklaring av samma kanon att ”det är helt och hållet förbjudet att döpa sådana som redan är döpta; det är tillåtet att utföra smörjelse med myron, om de har blivit befläckade, även om denna utgör en del av det gudomliga dopet”. Balsamon fortsätter: ”Den blir döpt på rätt sätt som enligt Herrens namn har döpts en gång i Faderns, Sonens och den Helige Andes namn.” Aristenos är av samma åsikt som de föregående när han upprepar att ”det är förbjudet att döpa någon två gånger. Den som döper någon redan döpt ... förvisas”. Se Ράλλη, Γ. & Ποτλή, Μ. 1852, *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων τῶν τε ἁγίων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων, καὶ τῶν ἱερῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν κατὰ μέρος ἁγίων Πατέρων, ἐκδοθέν, σὺν πλείσταις ἄλλαις τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν διεπούσαις διατάξεσι, μετὰ τῶν ἀρχαίων ἐξηγητῶν, καὶ διαφόρων ἀναγνωσμάτων*. Τ. ΙΙ. Αθήνησιν, ss. 62–63.

²⁴ *Pedalion*, förklaring av den apostoliska kanon 47.

²⁵ Det har påståtts att innebörden i de latinska och de grekiska texterna från kyrkomötet i Karthago 419 skulle skilja sig från varandra och att det är uttryckligen den grekiska texten som åtnjuter ekumenisk auktoritet. Den grekiska texten hävdas då överensstämma med åsikten hos dem som förordar omdop. Påståendet saknar grund.

Prosten Johannes Seppäläs översättning av Karthagosynodens kanon återger den grekiska texten och i den sägs följande om upptagandet av schismatiker som blivit döpta utanför kyrkan: ”Även om de irrlärliga inte tvekar att lära ut en hel del som strider mot sanningen, så är de helgande förrättningarna unika, så som aposteln lär: ‘En är Gud, en är tron, ett är dopet.’ [Jfr Ef 4:5–6] Det som är nödvändigt har getts en gång och får inte upprepas, när den irrlärliga har uttalat sitt anatema över namnet på irrlärlan, utan han ska upptas i kyrkan genom handpåläggning [...]” (*Paikallissynodien kanonit* 1983, 68.)

²⁶ Som argument mot Cyprianus uppfattning anför Zonaras och Balsamon den kanon om upptagande i kyrkan som antogs av det andra ekumeniska kyrkomötet. De påpekar att det andra ekumeniska kyrkomötet inte var en lokal synod utan antaget av alla patriarkat, ett kyrkomöte som berör hela världen. Vidare hölls det efter Cyprianus tid, varför det företräder en mer aktuell kanonisk lagstiftning än Karthagos kanon från 250-talet. Det framgår av sättet på vilket man förhöll sig i Bysans till Cyprianus ståndpunkt att denna inte åtnjöt den ställning som *Pedalion* ger den. Se David Heith-Stade: "Eastern Orthodox Theological Reflections on Baptism in a Divided Christendom since the Early Modern Era" i verket *Fifty Years of Encounter among the Eastern Churches: How Canon Law assists in the Ecumenical Dialogue*. Kanon: Yearbook for the Society for the Law of the Eastern Churches 26. Nyíregyháza: St. Athanasius Greek-Catholic Theological Institute 2022, 49, 51–52 (45–62).

Om förhållningssättet till Cyprianus uppfattning inom ortodoxin efter Bysans vittnar det som patriark Dositheos säger i sitt verk *Δωδεκάβιβλος* (1715) som svar på katolikernas påstående att synoden i Trullo inte åtnjuter ekumenisk auktoritet eftersom den bekräftade Cyprianus kanon som stödde omdop. Dositheos tillbakavisar påståendet med att konstatera att Trullo underordnade Cyprianus lära den helige Basileios kanon samt Arles kyrkomöte (314), vilket godkände alla deras dop som förrättats i tro på Treenigheten och i Treenighetens namn. För patriark Dositheos svar, se *Ιστορία περί των εν Ιεροσολύμοις Πατριαρχευσάντων: διηρημένη εν δώδεκα βιβλίοις* VI.16:21. Också den tidigare nämnda redogörelsen mot omdop som författades av Koresios under det föregående århundradet tillbakavisar Cyprianus uppfattning. Se "Περί ἀναβαπτισμοῦ" 1901, 117–118.

Pedalion grundar sin åsikt också på bland annat den helige Basileios kanon 47, som instämmer i Cyprianus ståndpunkt. De bysantinska kanonisterna uppfattade denna kanon som att uttrycka den helige Basileios personliga uppfattning och hänvisade till att de ekumeniska kyrkomötenas linje företräder kyrkans ståndpunkt. (Heith-Stade, "Eastern Orthodox Theological" 2022, 53–54.)

²⁷ Korrespondensen mellan den helige Nikodemos och Voulismas har nyligen publicerats i verket Θεόδωρος Γιάγκου & Αντώνιος-Αιμίλιος Ταχιάος, *Αλληλογραφία Αγίου Νικοδήμου Αγιορείτη και Δωροθέου Βουλησιμά – Το Πηδάλιον και οι "περιπέτειές" του*. Αγία Νάπα Κύπρος 2020.

²⁸ Vår kyrkas praxis godkändes av patriark Bartholomeos under hans besök i Finland senaste september när han träffade vår kyrkas tjänstgörande biskopar. Patriarken konstaterade att "Moderkyrkan i Konstantinopel döper inte om dem som blivit döpta i Treenighetens namn utan upptar dem i kyrkan genom myronsmörjelse" och att "Finlands kyrka handlar kanoniskt korrekt i denna fråga genom att följa Konstantinopels moderkyrkas praxis." Se <https://ort.fi/uutishuone/2023-09-26/muistio-ekumeenisen-patriarkan-ja-kirkkomme-toimessa-olevien-piispojen>

²⁹ Den stora och heliga synoden på Kreta: "Den ortodoxa kyrkans relation till den övriga kristna världen", 1.

³⁰ Ignatios brev till magnesierna (*De apostoliska fäderna*, 92.)